

Els oficis de la Seu d'Urgell segons el cadastre de 1716

El decret de Nova Planta, aplicat per les autoritats borbòniques l'any 1716, un cop guanyada la guerra de Successió, va suposar un veritable trasbals institucional i legal per al Principat de Catalunya. Aquest fet és prou conegut, però hem de contextualitzar-lo dins d'un moment de grans canvis en molts àmbits, amb les conseqüents implicacions que aquest fet té en la producció documental d'aquell moment. La creació d'un nou sistema impositiu, el cadastre, decretat fins i tot abans que la Nova Planta, va provocar una enorme càrrega fiscal als habitants del país, però alhora ens ha proporcionat una font d'informació extraordinària per conèixer-ne la situació personal, familiar i econòmica. En aquest breu treball només pretenem, sense altres objectius, aportar una lleugera idea sobre el món del treball a la Seu d'Urgell en aquella època, la importància dels diferents sectors econòmics i algunes curiositats, fins avui inèdites, sobre l'estructura urbana de la ciutat i la distribució física dels diferents sectors productius en el seu entramat urbanístic.¹

El decret de Nova Planta, promulgat el 1716. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, fons de l'ajuntament de la Seu d'Urgell

Lluís Obiols i
Perearnau, historiador i
president de
l'Institut d'Estudis
Comarcals de l'Alt
Urgell

El cadastre de Patiño

En finalitzar la Guerra de Successió, les autoritats borbòniques de seguida van implantar un nou sistema impositiu al Principat de Catalunya: per decret de 9 de desembre de 1715 es creava el cadastre. Aquest nou impost es dividia en dos tipus: "el real, que debe cargarse sobre las haciendas, precediendo la descripción y tasación de todas ellas, regulado con sus valores y frutos; y el otro personal, sobre la industria, comercios y demás que toque a esta especie". El cadastre personal no incloïa els nobles, que sí que es trobaven inclosos en el cadastre reial pels béns dels quals eren propietaris.² L'encarregat d'elaborar les normes per aplicar el cadastre va ser José Patiño, superintendent de Catalunya, motiu pel qual sovint es parla del *cadastre de Patiño*.

En aquest treball, centrat exclusivament en la Seu d'Urgell, s'ha realitzat un buidatge del cadastre reial (de cases i terres) de l'any 1716 que ha permès una reconstrucció quasi completa del parcel·lari urbà de la ciutat i, en menor mesura, de part del seu entorn agrari.³ D'altra banda, i ateses les limitacions d'aquesta font (que només inclou els propietaris de béns immobles), també s'ha buidat el cadastre personal d'aquest mateix any, que ens permet complementar i ampliar el coneixement sobre la població de la ciutat i sobre les seves dedicacions professionals. Aquesta documentació, procedent de l'ajuntament de la Seu d'Urgell, es troba conservada a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (ACAU). Aquest buidatge ens ha proporcionat dades sobre l'ocupació professional de 409 persones. Tot i això, hem de tenir en compte que aquests resultats són parcials i que caldria complementar-los amb un buidatge documental molt més ampli, que supera en tot cas les pretensions d'aquest text. Per tant, amb les limitacions apuntades, considerem que aquest treball aporta una visió, potser inexacta però en tot cas molt aproximada, de la realitat professional i econòmica dels urgellencs d'aquest moment.

Els oficis a la Seu d'Urgell el 1716

En la distribució d'oficis, i tal com és habitual en les societats rurals preindustrials, destaca de forma molt especial el pes del sector agroramader, amb 148 persones. En aquest sector documentem 116 jornalers, que és l'ocupació majoritària a la ciutat. El món agrari es complementa amb 30 treballadors sense especificar (en alguns casos els documentem com a arrendataris o masovers) i dos pastors.

El segon sector amb més presència és el dels eclesiàstics, amb 111 persones. A més del bisbe i del personal al seu servei (del qual no s'especifica ni l'ocupació ni el nombre), documentem 19 canonges i personal depenent (cantor, macer, mestre de capella...), 23 preveres beneficiats, el rector i la majordona dels Infants Òrfens, i un campaner. A més,

Cadastre reial de 1716 referent a la Seu d'Urgell. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, fons de l'ajuntament de la Seu d'Urgell

cal destacar la importància numèrica dels convents dels jesuïtes (18 religiosos entre pares i *hermanos*, 3 mossos i 2 escolans), dels agustins (12 frares i 2 escolans) i dels dominics (5 frares i 2 escolans), a més dels estudiants del seminari (18 col·legials, 1 rector i 2 criades). En tercer lloc trobem el món dels oficis i indústria, amb 89 persones. En aquest sector destaquen especialment els productors de productes de primera necessitat, amb 16 teixidors (6 teixidors de lli, 1 de llana i 9 sense especificar), 14 espadenyers, 12 sastres, 3 paraires i 1 moliner. També trobem professionals necessaris per a les diferents obres empreses a la ciutat, ja fos per l'ajuntament o pels particulars (8 fusters, 5 serrallers, 4 ferrers, 3 mestres de cases i 2 mestres de vaixel·la), amb un pes específic prou important del sector del cuir (6 sabaters, 4 corretgers, 3 basters, 3 boters i 1 assaonador) i alguns professionals dedicats a àmbits econòmics d'un cert pes a la ciutat, com 1 somaler (atesa la importància de la vinya), 2 passamaners i 1 daurador (que vinculem a la presència d'elits urbanes i institucions municipals però també, i molt especialment, als possibles encàrrecs sumptuaris del bisbat, capítol, comunitat de preveres beneficiats i convents).

Pel que fa als serveis i professionals liberals, que té 39 persones, destaca de forma molt notable la presència de juristes: trobem 8 doctors en dret, 5 notaris, 1 llicenciat, 1 corredor i 1 escrivà. També el sector mèdic té un pes important, amb 5 cirurgians, 5 apotecaris, 4 doctors en medicina, 2 barbers, l'hospitaler i la casera de l'hospital i 1 fosser. A més, documentem 4 estudiants, que suposem que es deurién estar formant per exercir la seva carrera professional en un d'aquests dos àmbits.

El sector del comerç es troba representat per 20 persones, amb 7 adroguers (dels quals un, a més, és candeler), 5 revenedors (que en alguna ocasió se citen com a revenedors de quincalleries a la menuda), 4 negociants, 2 botiguers i 2 traginers.

Finalment, la noblesa es troba representada únicament per un noble i un cavaller.

Alguns exemples de distribució urbana

Creiem interessant apuntar un aspecte poc estudiat fins ara: la concentració de determinades ocupacions professionals en indrets o carrers concrets de la ciutat. Aquesta realitat, prou habitual en altres localitats, queda clara en analitzar detalladament el cadastre reial de 1716 i reconstruir el parcel·lari urbà. No hem utilitzat el cadastre personal, ja que no especifica el lloc on vivien les persones que hi consten; per aquest motiu, no coneixem el llocs de residència de la totalitat dels 409 professionals comptabilitzats sinó únicament dels que figuren com a propietaris de cases al cadastre reial. Fem notar que, per facilitar la localització de les seves residències, utilitzem els noms actuals dels carrers. Igualment, no pretenem fer un treball exhaustiu per a totes les ocupacions professionals, sinó situar únicament els oficis que trobem concentrats en un indret en concret.

Sector agroramader. Tot i que els treballadors agraris es troben realment espargits per tota la ciutat, veiem que en alguns espais són minoritaris. Lògicament, aquests llocs amb poca presència de jornalers i treballadors del camp coincideixen amb els indrets amb més concentració d'eclesiàstics, de gent d'ofici o de professionals liberals. Sembla que es pot destacar, això sí, la presència notable de jornalers a la part baixa del carrer dels Canonges, on se'n documenta una concentració destacable.

Eclesiàstics. El carrer dels Canonges era un dels principals llocs de residència dels membres del capítol de la catedral, a la part alta. De fet, aquesta realitat és la que va originar el nom popular d'aquest carrer (carrer dels Canonges), posteriorment oficialitzat. Les cases dels canonges, que feien paret mitgera amb les dependències de la catedral, ocupaven a grans trets el tram est de carrer, des de davant de la catedral i de forma pràcticament exclusiva fins al carrer de la Sort. Sembla que les cases, propietat del capítol, corresponien cada una a alguna de les dignitats de la institució en concret. De nord a sud, trobem les cases de la canongia de Sant Ot (a la cantonada), la casa del canonge Simon Fiter, la casa de la Cabiscolia, una altra casa del capítol, la casa de l'Ardiaca de Cerdanya i una darrera casa, propietat de Francisco Net, a la cantonada del carrer de Sant Just. Un cop passat aquest carrer, es trobava la casa del canonge Joan Rovira, la casa de la Sagristia del capítol (que travessava fins al pati del Palau), i una o dues cases més, fins a la cantonada del carrer de la Sort, i encara més avall, al costat nord del carrer de Sant Roc, hi havia la casa del canonge Geroni Net. A banda, alguns canonges destacats vivien al pati del Palau, a tocar de la residència del bisbe. A més del degà, que ocupava el deganat (al mateix claustre de la catedral, entre Sant Miquel i la Pietat), l'illa de cases que actualment ocupa la llar dels jubilats, al costat nord de la plaça, estava formada per les cases dels ardiaconats d'Andorra i de Berga, i per la casa del Magisteri, ocupada pel mestre de capella.

Els frares, que feien vida regular, per contra, vivien cadascú al seu convent. En aquest moment, val la pena destacar la construcció d'un nou convent pels frares de Sant Agustí. El procés de construcció del convent d'agustins és molt llarg en el temps. El 1585 es va posar la primera pedra de l'església, quan feia pocs anys que els membres d'aquest orde havien arribat a la Seu d'Urgell i s'havien instal·lat als afores, a la casa de Santa Magdalena. Dècades més tard, el 1663, es van iniciar les obres del convent dins de la ciutat.⁴ La reconstrucció del parcel·lari de 1716 a través del cadastre ens ha permès situar aquest convent al costat est del carrer de Sant Agustí (sorprenentment, a l'altre costat de carrer d'on es trobava l'església), a l'edifici conegut popularment com a Fonda Llebre, enderrocat al voltant de 1990, que presentava una certa estètica conventual, amb finestres i balcons ritmats regularment al llarg d'una façana molt més llarga del que era habitual en els edificis de la ciutat.⁵ L'any 1716, com hem mencionat, els agustins estaven edificant el nou convent, a tocar de l'església, que en aquell moment "consistex ab sol los fonemens comensats". Aquest edifici va ser utilitzat com a hospital després de la desamortització, i encara avui l'hospital de la ciutat se situa en aquest mateix edifici (ampliat amb noves construccions als antics patis i horts annexos), del qual es conserven alguns elements visibles, com les arcades del claustre ("los claustros nous", que trobem citats al cadastre).⁶

Oficis i indústria. Pel que fa als teixidors, hi ha una certa concentració als dos extrems de la ciutat. Al nord trobem Ignasi Ermengol al carrer de la Palma, Josep Garrofa i Pau Puget al carrer de la Creu, i Anton Castellet a la part alta del carrer del Carme. Al sud veiem Ramon Massana a la placeta de Sant Miquel, Pere Grau al carrer de la Font, i Ot Grau i Geroni Pons a la zona baixa del carrer Major, al costat est. Al marge d'aquests, Ermengol Campmajor es trobava al carrer dels Estudis i Pau Sicart vora el Deganat. Els sastres també

es troben relativament concentrats a la part alta de la ciutat, amb Bartomeu Casanovas i Joan Gual a la part alta del carrer Capdevila i Miquel Simon a la cantonada dels carrers del Carme i de la Perdiu. A part, documentem Miquel Sable al carrer de Sant Josep de Calassanç, Joan Rey i Francisco Sanmiquel al carrer dels Canonges (el primer al voltant de la placeta de Sant Roc i el segon a la cantonada nord del carrer de la Sort, tots dos al costat oest del carrer), Francisco Casanovas al carrer de Sant Nicolau i Joan Benet al carrer de Sant Emigdi.

Només hem pogut situar tres fusters, en ubicacions bastant properes. Dos es troben al costat est del carrer dels Canonges: Mariano Andorrà a la cantonada nord del carrer de la Sort i Joan Tariot a la cantonada sud del carrer de Sant Roc. El tercer, Francisco Call, es troba a la cantonada sud-est dels carrers Major i de la Sort. Dels tres ferrers que trobem localitzats, dos (Pere Campmajor i Miquel Fuster) es troben al carrer de Sant Josep de Calassanç, on també hi havia un "casalot derruït" del serraller Tomàs Espinosa, l'assaonador Francisco Berga i el baster Joan Planes. Aquesta ubicació va concentrar els ferrers de tall de la ciutat fins al segle XX.⁷ Un tercer ferrer, Ignasi Alrich, vivia al costat oest del carrer Major, a la cantonada sud del carrer dels Estudis. Els tres mestres de cases localitzats vivien a l'extrem nord de la ciutat: Agustí Carbonell al capdamunt del carrer del Carme, Antoni Dallerès al carrer de l'Esperó, aproximadament al costat oest de l'actual plaça del Carme, i Pere Antoni Moles al carrer de les Eres. Els dos corretgers localitzats, Francesc Bertran i Rafel Oliu, viuen un davant de l'altre, al carrer dels Jueus.

Professionals liberals. El món dels juristes sempre ha ocupat un lloc destacat entre les elits socials urgellenques. Trobem localitzats set doctors en dret, tots al voltant del cap del carrer Major: Jacinto Bonanat al costat nord de la plaça de la Boveria, Tomàs Feu ben a prop, al costat del carrer de la Perdiu, Rafael Cruïlles habitava la casa que fa cantonada sud amb el carrer de Santa Maria (tot i que no era seva), Emanuel Simon a la cantonada sud dels carrers Major i de la Llimpiesa, Anton Pera al cap del carrer dels Canonges i Pere Ribó al carrer de Capdevila. Els notaris s'ubiquen en dos casos en aquest mateix entorn: Ciprià Marquès ben a prop de la plaça dels Oms i Anton Cassany a la cantonada sud-oest del carrer de Capdevila, a tocar del carrer Major. Els altres tres els trobem més repartits: Josep Rabassa al carrer Major, entre la plaça del Patalín i el carrer de la Sort; Anton Llorós a la cantonada sud-est dels carrers dels Canonges i de la Sort, i Francisco Cellerà en una gran parcel·la entre els carrers dels Canonges i de l'Escorxador. El llicenciat Joan Ribó també vivia en aquest

Zona alta del carrer Major, l'espai on es concentraven les elits urbanes formades especialment per membres de la noblesa, doctors en dret o en medicina, i notaris. Foto: Lluís Obiols i Perearnau

sector, al costat sud de la plaça de la Boveria. No podem obviar el cas de Josep Dalmau, notari, que vivia a tocar de la casa del doctor Feu. Josep Dalmau va ser un dels quatre executats l'any 1714, després de la guerra de Successió. El 22 de setembre, juntament amb tres homes més de la Seu, va ser "degollat y escorterat, y posats los quartos per los camins reals y penjats los caps en los portals de la present ciutat".⁸ Aquesta execució es va fer "com a reos de estat".⁹

Els tres doctors en medicina localitzats es troben en indrets destacats, però sense la preeminència dels llocs ocupats pels juristes. Es tracta d'Ignasi Vidal, al carrer de la Perdiu, Josep Tarragó al carrer Major, poc més avall del carrer dels Jueus, i Batista Martí, entre els carrers dels Canonges i de Sant Emigdi. Pel que fa als cirurgians, Lluís Mages i Anton Pomar vivien un davant de l'altre, a la plaça de la Boveria. Un tercer, Joan Martí, vivia al carrer Major, entre els carrers de la Panistrera i dels Estudis. Dos estudiants, que suposem que estudiarien dret o medicina, els trobem també en aquest mateix sector: Francisco Giberga té dues cases, una entre el carrer Major i el carrer del Carme i una altra al carrer de la Perdiu, entre les cases dels doctors Ignasi Vidal i Tomàs Feu. Francisco Esteve, de la seva banda, era el propietari de la casa que habitava Rafael Cruilles, a la cantonada sud del carrer Major amb el carrer de Santa Maria. Els tres apotecaris localitzats, Antoni Ribó, Miquel Galceran i Josep Saló, vivien a la part central del carrer Major, pràcticament a tocar l'un de l'altre. Antoni Ribó vivia al costat oest del carrer Major, a la cantonada sud del carrer d'Hèrcules. Miquel Galceran i Josep Saló vivien just al davant, entre la plaça del Patalín i el carrer de la Sort.

Comerç. En el món del comerç podem destacar els dos adroguers que documentem, Simon Morera i Ot Farràs, que vivien en dues cases a tocar una de l'altra, al capdamunt del carrer Major, al seu costat oest, aproximadament a l'alçada dels actuals cal Tarragona i cal Don Llorens. Potser és casualitat, però dues de les adrogueries històriques que encara es troben actualment en funcionament, Rebés (ca la Paca) i Mestre (cal Sord) es troben precisament al davant d'aquest emplaçament, a l'altre costat del carrer Major, i també són l'una al costat de l'altra. Els revenedors, botiguers i negociants es concentren a la zona central de la ciutat. En trobem dos al carrer de Sant Josep de Calassanç, un a la part superior del carrer dels Canonges i cinc al llarg del carrer Major, des del carrer de Capdevila fins al carrer de Na Panistrera.

Noblesa. Representant aquest estament, únicament localitzem dues persones. El noble Ermengol de Peguera vivia a Barcelona però tenia una gran casa amb dues cares al carrer Major i una al carrer de Santa Maria, que tenia una torre i que era habitada pel governador de la plaça.¹⁰ El cavaller Miquel de Sentmenat, que havia estat l'últim posseïdor de la baronia de Calbinyà abans de la seva compra per part de la Ciutat d'Urgell, vivia a la banda nord de la plaça de la Boveria, a tocar del doctor Jacinto

Motllures en una finestra de cal Sord, antic palau d'Ermengol de Peguera. Foto: Lluís Obiols i Perearnau

Bonanat.¹¹ A banda, hem de tenir en compte algunes vídues o pubilles, com la pubilla Descatllar i Taverner, que vivia a l'actual plaça del Patalín, o Ignàsia de Cubells, poc més al sud, entre els carrers Major i de Sant Emigdi.

Conclusions

Com s'ha apuntat en començar, aquest article només pretén aportar unes línies generals sobre el món del treball a la Seu d'Urgell al voltant de 1716. Evidentment hi detectem mancances. Existeix un nombre notable de dones vídues que apareixen com a propietàries de terrenys o, en uns pocs casos, com a revenedores. El treball femení, que no apareix a la documentació, representa sens dubte un actiu econòmic important que no hem pogut comptabilitzar per les limitacions de les fonts. D'altra banda, sembla evident que manquen algunes ocupacions: no trobem documentats forners ni hostalers, per exemple, i és sorprenent que es detectin únicament dos traginers en una ciutat que només disposava d'aquest sistema per al transport de mercaderies, tant amb localitats properes com a llarga distància. Potser podem relacionar aquest fet amb una realitat que s'intueix sovint i que, de vegades, és més explícita: la compatibilització de dues ocupacions quan la càrrega de feina ho feia possible. És ben clar en els casos de Simon Morera, adroguer i també candeler,¹² o de Damià Rull, paraire i porrer dels cònsols.

Sembla evident que el fet de ser una capital urbana i un centre de serveis, així com la presència de destacades institucions eclesiàstiques (el bisbat, el capítol, la comunitat de preveres i els convents) genera diferències amb l'economia d'altres localitats. A banda de la importància del sector agrari, detectem un important nombre de juristes, que segurament cal vincular als aparells legals de les diferents institucions de la ciutat. Igualment, la presència d'alguns oficis dedicats a la producció d'objectes sumptuaris, com dos passamaners i un daurador, ens fa pensar novament en com la presència d'aquestes institucions i el desenvolupament de les seves activitats deuria condicionar el teixit econòmic local.

La distribució dels professionals i de les activitats econòmiques al llarg de la ciutat no és casual. La concentració de gent d'ofici i d'activitats industrials als voltants de Capdevila i del Riguer (l'actual carrer de Sant Josep de Calassanç) segurament té l'explicació en la presència de recs d'aigua que discorrien per aquests carrers, la qual cosa podia aportar, no només l'aigua pròpiament, sinó també força motriu per a l'impuls d'alguns hipotètics petits aparells. Els espais que quedaven lliures entre aquestes dues zones eren ocupats en bona part per eres i edificis d'ús agrari, al voltant de la muralla. És ben clar entre els carrers de Capdevila i dels Jueus, on posteriorment es va edificar el convent de les Monges de l'Ensenyança, i també a l'extrem nord de la ciutat, resseguint el carrer de les Eres entre el carrer de Capdevila i la placeta de Sant Nicolau.

És evident la concentració de canonges al voltant de la catedral i del palau episcopal, tant al carrer dels Canonges (però exclusivament al costat est, a tocar de la catedral) com al pati del Palau. En el cas del carrer dels Canonges, però, en queda clara la divisió en dues parts, una divisió que ja es produïa a l'edat mitjana i que es va mantenir fins al segle XIX. La part nord del carrer es trobava ocupada per canonges i per famílies d'un cert poder

adquisitiu, mentre que la part sud, més avall de la placeta de Sant Roc, és ocupada de forma habitual per jornalers i pagesos.¹³

Resulta d'un gran interès l'estudi de la part superior del carrer Major, on es concentraven la pràctica totalitat de les elits civils de la ciutat. Entre la plaça dels Oms i el carrer de la Perdiu, inclosos l'extrem sud del carrer de Capdevila i el carrer de Santa Maria, hi podem trobar els palaus dels nobles locals, els doctors en dret i en medicina, alguns notaris i la residència del governador militar. També, en aquell entorn immediat, alguns preveres, botiguers i adroguers.

Tot plegat ens mostra la zona superior del carrer Major com l'espai de major preeminència entre les elits civils de la ciutat, ben proper, però clarament separat, de l'espai ocupat per les elits eclesiàstiques, en aquest cas a l'entorn immediat de la catedral i del palau episcopal. Els carrers Major i dels Canonges concentraven part del món del comerç i alguns professionals, però no pas de forma exclusiva. Més allunyada, i amb una especial concentració als barris de Capdevila i de Tredós trobem la gent d'ofici. Espargits per tota la ciutat, però especialment a la part sud, trobem els treballadors del món agrari, al voltant dels grans monestirs d'agustins i de jesuïtes, molt en boga en aquell moment. A l'altre extrem trobem el convent de predicadors, en clara decadència després de l'esplendor medieval, envoltat d'eres i edificis agraris, que s'estenien rodejant la muralla nord cap a Capdevila (actual carrer de les Eres) i que continuaven per la muralla oest de la ciutat fins a trobar el barri de Tredós.

Aquest treball ens permet visualitzar una ciutat que, malgrat la seva base econòmica agrària i d'autoconsum, disposava d'una economia diversa. El notable pes del sector eclesiàstic devia condicionar i promoure el desenvolupament de determinats sectors econòmics, com el dels juristes i d'alguns productors d'objectes de luxe. Alhora, el fet que la Seu d'Urgell fos el principal referent urbà d'una àmplia regió convertia la ciutat en un centre de serveis i de distribució de productes comercials, la qual cosa deuria dinamitzar, també, l'existència d'alguns oficis i comerços.

Notes

1- Vegeu, sobre el món del treball en aquests anys a la Seu d'Urgell, l'article de XAM-MAR i ALONSO, Carmen "Trabajo y familia de los artesanos de la Seu d'Urgell (Lleida) en el siglo XVIII", dins CASTILLO, Santiago; FERNÁNDEZ, Roberto (coord.) *Campesinos, artesanos, trabajadores. Actas del IV Congreso de Historia Social de España. Lleida, 12-15 de diciembre de 2000*. Lleida: Milenio, 2001, p. 405-417. Sobre algunes activitats econòmiques concretes en aquesta època, vegeu OBIOLS PEREARNAU, Lluís "'Portar arsos ab lo matxo per vestir los abres": recursos naturals a la Seu d'Urgell durant la primera meitat del segle XVIII". *Ibix: Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, annals 2016-17*, en premsa.

2- Vegeu, sobre aquest tema, CAMARERO BULLÓN, Concepción; FACI LACASTA, Pilar "La estructura documental del Catastro de Patiño, según las Reglas Anexas al Real Decreto de 9 de diciembre de 1715". *CT Catastro*, 56 (abril 2006), p. 89-113.

3- Aquest buidatge, que de moment resta inèdit, ens ha permès la localització concreta de diferents edificis i elements que fins ara només coneixíem de forma aproximada. Vegeu, per exemple, la localització exacta del pou i les basses del gel, a la partida del Firal, a OBIOLS PEREARNAU, Lluís; GASCÓN CHOPO, Carles "El proveïment de gel a la Seu d'Urgell, segles XVII-XIX". *Ibix: Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, annals 2016-17*, en premsa. Vegeu la localització d'altres edificis de la ciutat, com l'Adoberia, la Pescateria o l'adrogueria de Simon Morera, entre altres, a OBIOLS PEREARNAU, Lluís "Portar arsos ab lo matxo...".

- 4- El 1583 es demanava “*lo pati y siti en la present ciutat, en la partida de Soldevila, en la hera vulgarment dita de la ciutat, per a poder edificar allí lo monastir y temple*”, ja que en aquell moment els agustins es trobaven al monestir de Santa Magdalena, que “*és luny y fora dels murs de la present ciutat, y és casa pobra per quant s’i fa molt poca almoyna y caritat*”. Dos anys més tard es posava la primera pedra de l’església; ACAU, 1579-1617, f. 94, 128v. L’any 1663 s’especificava que “*los pares de Sant Agustí volien edificar lo convent dins de la present ciutat*”; ACAU, 1660-1697, f. 32-32v.
- 5- Vegeu-ne algunes imatges, tant de l’edifici com del solar que va quedar després del seu enderroc, a VILLARÓ, Albert; GISPERT, Joan *La Ciutat i el Riu. La Seu i el Segre, dels miracles als canals*. Barcelona: Caixa de Catalunya, 1992.
- 6- Vegeu-ne una imatge a MIRÓ TUSET, Climent *L’Abans. La Seu d’Urgell. Recull Gràfic 1879-1974*. El Papiol: Efadós, p. 60.
- 7- MIRÓ TUSET, Climent *L’Abans...*, p. 736.
- 8- Arxiu Històric de Lleida, Districte Notarial de la Seu d’Urgell, notari Anton Cassany, 1714, fol. 157v.
- 9- Arxiu Diocesà d’Urgell, Parròquia de Sant Ot de la Seu d’Urgell, Llibre de Defuncions de 1678 a 1718, 22 de setembre de 1714.
- 10- Ermengol de Peguera, que com hem vist vivia a Barcelona, va ser obrer de Santa Maria del Pi els anys 1708 i 1709. Vegeu-ho a l’Arxiu Parroquial de la Basílica del Pi de Barcelona, Taula cronològica dels obrers a partir de 1601 (cal agrair a l’axiver Jordi Sacasas les facilitats que sempre ofereix per a la consulta de la documentació de la basílica). El 1715 se cita que la casa d’Ermengol de Peguera era del seu germà Anton, canonge d’Urgell. Vegeu-ho a ACAU, Llibre d’Actes de 1715 a 1731, pàg. 32. La memòria oral encara recorda que aquestes cases formaven una única propietat del Marquès de Castellvell, que les va anar venent. Vegeu-ho a DALMAU I ROBRES, Carles *Carrer Major de la Seu. Evolució comercial i humana dels darrers 70 anys, 1939-2011*. Andorra: A4 edicions, 2011, p. 72-75. Encara avui, en dues finestres de cal Sord (drogueria Mestre) podem observar els muntants de pedra picada que guarnien la totalitat del palauet d’Ermengol de Peguera. L’observació atenta de fotografies de principis del segle XX d’aquest indret, però, ens permet resseguir la progressiva destrucció de les motlures que resseguien aquestes finestres, de tal manera que avui resulta realment difícil copsar la importància arquitectònica que, malgrat els arrebossats, modificacions i destruccions que ha patit, encara deu mantenir aquest edifici.
- 11- Vegeu el document de presa de possessió de la baronia per part de la ciutat, que compartiria la jurisdicció amb Miquel de Sentmenat durant la seva vida i en seria senyora exclusiva a la seva mort, a XAM-MAR, Carme; COMPANY, Ximo “Els còsols de la Seu d’Urgell, imatge i poder (1694-1710)”. *Urgellia*, 16 (2006-2007), p. 653-656.
- 12- Significativament, els dos adroguers de la ciutat apareixen vinculats amb la cera. Trobem Simon Morera citat també com a candeler al cadastre personal de 1716. Ot Farràs, de la seva banda, que també era adroguer, havia demanat permís per instal·lar una premsa de cera el 1713. Vegeu-ho a OBIOLS PEREARNAU, Lluís “Portar arsos ab lo matxo...”.
- 13- DE CASTELLET, Laura *Buidatge documental dels protocols notariais de l’Arxiu Capitular d’Urgell. Informació sobre la trama urbanística de la Seu d’Urgell 1280-1350*. Memòria del projecte *Valorització patrimonial del centre històric de la Seu d’Urgell. Pati Palau i fortificacions medievals*. Ajuntament de la Seu d’Urgell, 2015, inèdit. Pel què fa al segle XIX, vegeu MIRÓ I TUSET, Climent *Vida quotidiana i dinàmica veinal al carrer dels Canonges de la Seu d’Urgell durant el segle XIX*. Espai Ermengol-Museu de la Ciutat i Ajuntament de la Seu d’Urgell, 2018 (inèdit).